

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Філософський факультет

Кафедра релігієзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

НАУКОВИЙ СЕМІНАР З РЕЛІГІЄЗНАВСТВА

для студентів

галузь знань
спеціальність
освітній рівень
освітня програма
спеціалізація
вид дисципліни

03 Гуманітарні науки
031 Релігієзнавство
другий (магістерський)
Релігієзнавство
-
вибіркова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2021/2022
Семестр	IV
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладачі: Конотоп Людмила Григорівна, д.ф.н., професор, професор кафедри релігієзнавства

Пролонговано:

на 2022/2023 н.р. (Мари́чкова Т.К.) «31» 08 2022р.

на 20__/20__ н.р. _____ (_____) «__» __ 20__р.

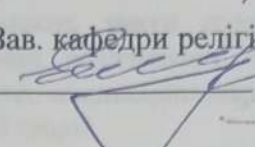
КИЇВ – 2021

Розробники: Конотон Людмила Григорівна, доктор філософських наук, професор,
професор кафедри релігієзнавства

Затверджено

« 26 » серпня 2021 р.

Зав. кафедри релігієзнавства

 (Євген ХАРЬКОВЩЕНКО)

Протокол № 1 від « 26 » серпня 2021 р.

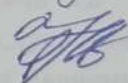
Схвалено науково - методичною комісією філософського факультету

Протокол від «31» серпня 2021 року №2

Голова науково-методичної комісії (Ірина МАСЛІКОВА)

« 31 » серпня 2021 року

Ірашкікова на 2022-2023 н.р. Др. №2 від 31.08.2022р.

Маслікова І.І.

ВСТУП

1. Мета дисципліни – ознайомити студентів із головними ідеями, найважливішими персоналіями і традиціями реалізації добра і зла в релігійних ученнях, теоріях і концепціях, особливостями включення різноманітних аспектів Божественного і диявольського до контексту світової історико-філософської традиції; сформувати систему знань про добро і зло в контексті духовної культури людства; розкрити ключові проблеми концептів "добра" і "зла" від часу їх формування й дотепер.

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни:

До початку вивчення цього курсу студенти мають **знати** головні етапи та характеристики філософського та релігійного процесів; основні релігієзнавчі теорії та методи і методики релігієзнавчих досліджень, у т.ч. діалектичний метод, міждисциплінарний та ін.; основні релігієзнавчі поняття та категорії; основи історико-філософської теорії.

Вміти збирати та інтерпретувати інформацію щодо нетрадиційних феноменів та явищ релігії, релігійних процесів та подій; застосовувати основні терміни, категорії і класифікації релігієзнавства в процесі аналізу новітніх релігійних і соціально-культурних явищ та процесів; виявляти сучасні тенденції співіснування різних релігій і конфесій в умовах глобалізації та міжкультурного діалогу, прогнозувати перспективи їх взаємовідносин із урахуванням особливостей перебігу релігійних процесів в умовах глобалізації;

Володіти елементарними навичками наукового дослідження та управління інформацією; критичного ставлення та прогнозування стосовно філософських, релігійних, культурних подій та явищ; використання іншомовних фахових релігієзнавчих інформативних джерел.

3. Анотація навчальної дисципліни: «Науковий семінар з релігієзнавства» належить до переліку дисциплін вільного вибору студентів та викладається у 4 семестрі магістратури. Навчальна дисципліна знайомить студентів із основами релігієзнавчих досліджень у галузі інтерпретацій понять "добро" і "зло", методологією та методикою їх дослідження. Визначаються предмет, завдання, теоретичні основи, методології, основні напрями та проблематика як сучасних, так і колишніх проблем "нетрадиційного знання". Розглядаються принципи аналізу філософських і релігійних проблем. Пояснюються особливості західноєвропейського й східного містичного досвіду.

4. Завдання (навчальні цілі) – ознайомити студентів з особливостями та змістовними характеристиками концептів "добро" і "зло", як на Сході, так і на Заході; з існуючими вченнями і традиціями в культурі, розкрити трансформації та модифікації цих понять від давнини й дотепер; сформувати у студентів навички розкриття деяких питань метафізики і теології; закріпити теоретичні знання з релігієзнавства в контексті їх використання у конкретних аналітичних дослідженнях релігії; розкрити змістовні характеристики сучасних інтерпретацій вищезазначених понять.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК7. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ФК2. Здатність осмислювати релігію як соціальне явище, інтегрувати знання у сфері релігієзнавства та застосовувати їх у різних сферах суспільної діяльності.

ФК5. Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі релігієзнавчого знання.

ФК6. Здатність здійснювати предметний компаративний аналіз феноменів, що репрезентують унікальність і різноманітність релігійних традицій світу.

ФК7. Здатність класифікувати види та типи релігійної комунікації, аналізувати когнітивні, психологічні та медійні технології впливу релігії на суспільство.

ФК12. Здатність планувати і виконувати наукові дослідження у сфері релігієзнавства.

5. Результати навчання:

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація 4. автономність та відповідальність)		Методи викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
	Знати:			
1.1	предмет, методи, теоретичні основи філософських і релігієзнавчих досліджень понять «добро» і «зло»	Лекція, самостійна робота	Письмова контрольна робота	5
1.2	основну проблематику понять «добро» і «зло»	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь	5
1.3	принципи методології релігієзнавчих досліджень	Лекція, самостійна робота	Письмова контрольна робота	5
1.4	виявляти впливи понять «добро» і «зло» на сучасні філософські, релігійні, культурологічні й соціально-політичні вчення, теорії та концепції	Самостійна робота	Усна доповідь, презентація сам. дослідження	6
1.5	головні аспекти проблем інтерпретацій добра і зла в Україні й світі; визначати загальнокультурні контексти виникнення цих понять у конкретних філософських традиціях та способах філософування; інтерпретувати головні вчення, теорії й концепції зі змістовними характеристиками добра-зла	Семінар, самостійна робота	Усна доповідь, есе, письмова контрольна робота	5
1.6	проблематику добра-зла, історію її виникнення та розвитку, місце в системі культури; умови актуалізації людської сутності, ціннісні орієнтації особистості	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження	14
	Вміти:			
2.1	інтерпретувати та репрезентувати в ясній формі зміст та специфічні особливості добра-зла; пояснити специфіку взаємодії добра-зла й релігії	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження	5
2.2	самостійно готувати учбові та учбово-методичні матеріали до учбового процесу; експлікувати значення та історію становлення найважливіших концептів добро-зла; використовувати отримані	Семінар, Самостійна робота	Усні доповіді, презентація самостійного дослідження	10

	знання для розуміння соціально-історичних процесів, усвідомлювати причини виникнення глобальних проблем сучасності, усвідомлювати, викладати та критично осмислювати філософсько-релігієзнавчу проблематику			
2.3	користуватися в процесі аналізу добра-зла базовими знаннями з історії культури, етики, естетики	Семінар, Самостійна робота	Есе, контрольна робота	10
2.4	здійснювати експертну оцінку мотивів, норм, положень мислителів, які орієнтуються на релігію	Семінар, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження	5
2.5	науково аналізувати проблеми та процеси релігійного плану в Україні, використовувати головні положення та методи гуманітарних, соціальних та економічних наук	Семінари, Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії	5
2.6	готувати рекомендації та матеріали для консультацій представникам міжнародних релігійних організацій	Самостійна робота	Есе, письмова контрольна робота	5
	комунікація:			
3.1	використовувати знання іноземних мов для аналізу інформаційних інтернет-ресурсів, читання новітньої релігієзнавчої літератури в підготовці до лекцій та семінарських занять	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді	3
3.2	презентувати результати проведених релігієзнавчих досліджень та здійсненої самостійної роботи у вигляді доповідей, повідомлень, есе, презентацій, конспектів;	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, презентація самостійного дослідження	3
3.3	вести полеміку стосовно питань релігійних відносин, реалізації «добра-зла» в умовах глобалізації та міжкультурного діалогу на основі володіння категоріально-поняттєвим апаратом релігієзнавства.	Семінари	Дискусії	3
	автономність та відповідальність:			
4.1	самостійно шукати та критично опрацьовувати літературу з релігієзнавства, вільно володіти методами обробки, аналізу та синтезу наукової інформації	Самостійна робота	Усні доповіді, дискусії, письмова контрольна робота	2

4.2	вирішувати самостійно комплексні завдання, пов'язані із верифікацією результатів існуючих оприлюднених релігієзнавчих досліджень, та порівнювати їх із результатами власне проведених досліджень	Семінари, самостійна робота	Есе	5
4.3	нести відповідальність за достовірність та політико-ідеологічну незаангажованість проведених релігієзнавчих досліджень і пояснень	Семінари, самостійна робота	Усні доповіді, дискусії	4

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін)

Результати навчання дисципліни	1.1-1.6	2.1-2.6	3.1-3.3	4.1-4.3
Програмні результати навчання				
ПРН2. Упевнено володіти державною та іноземною мовами для реалізації письмової й усної комунікації, в тому числі для наукового і професійного спілкування; презентувати результати досліджень державною та іноземною мовами.	+		+	+
ПРН3. Застосовувати сучасні методики і технології, зокрема інформаційні, для успішного й ефективного розв'язання складних задач у сфері релігієзнавства, дотримуватися правил академічної доброчесності.		+	+	+
ПРН6. Ефективно взаємодіяти у професійному колективі та з представниками інших професійних груп різних рівнів, релігійними організаціями, віруючими й невіруючими особами.		+		+
ПРН8. Систематизувати факти релігійного життя суспільства, інтерпретувати релігійні події та явища на основі розуміння специфіки впливу релігії на суспільні процеси.	+	+		+
10. Приймати ефективні рішення при розв'язанні складних задач і проблем релігієзнавства та у ширших контекстах, зокрема в умовах неповної інформації та суперечливих вимог.		+		+

7. Схема формування оцінки:

7.1. Форми оцінювання

Контроль знань здійснюється за системою ECTS, яка передбачає дворівневе оцінювання засвоєного матеріалу, зокрема **оцінювання теоретичної підготовки** – результати навчання (знання 1.1 – 1.6), що складає 40% від загальної оцінки та **оцінювання практичної підготовки** – результати навчання (вміння 2.1-2.4); (комунікація 3.1-3.3); (автономність та відповідальність 4.1-4.3), що складає 60% загальної оцінки.

Оцінювання семестрової роботи:

- Усна доповідь, доповнення та участь в дискусіях на практичних зан.: РН 1.2 – 1.6, 2.1, 2.4, 2.5, 3.1-3.3, 4.1, 4.3 – 33 / 55 балів
- Самостійна робота (Культура і релігія: формування понять "Божественного" і

"диявольського" (есе)): РН 1.5, 2.3, 2.6, 4.2 – 7 / 10 балів

3. **Самостійна робота** (Презентація самостійного дослідження. Культура універсалізації, глобалізм, модернізм, пост-модерн та ін.: проблема Божественного і диявольського): РН 1.4, 1.6, 2.1, 2.2, 2.4, 3.2, 4.2 – 8 / 15 балів

Семестрову кількість балів формують бали, отримані студентом у процесі засвоєння матеріалу з усього навчального курсу. Загальна оцінка за семестр складається із балів, отриманих за аудиторну роботу (усні доповіді, доповнення та участь в дискусіях на семінарах) та за самостійні роботи (презентація самостійного дослідження, есе). Всі види робіт за семестр мають у підсумку:

- в максимальному вимірі 80 балів
- в мінімальному вимірі 48 балів

У разі відсутності на семінарському занятті студент має відпрацювати завдання на семінар в письмовій формі.

Підсумкова контрольна робота в письмовій формі - РН 1.1, 1.3, 1.5, 2.3, 2.6, 4.1 – 12 / 20 балів

Підсумкове оцінювання у формі заліку:

Підсумкова кількість балів з дисципліни (максимум 100 балів) визначається як сума балів за систематичну роботу впродовж семестру з урахуванням підсумкової контрольної роботи. Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру і не передбачає додаткових заходів оцінювання.

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів, ніж критичний мінімум – 60 балів, для одержання заліку необхідно обов'язково відпрацювати пропущені теми в письмовій формі та здати/надіслати електронною поштою викладачу, що проводить семінарські заняття.

Таким чином, підсумкова оцінка з дисципліни (мінімум 60, максимум 100 балів) складається із суми кількості балів за семестрову роботу (мінімум 48, максимум 80 балів) та підсумкової контрольної роботи (мінімум 12, максимум 20 балів).

При простому розрахунку отримуємо:

	Семестрова кількість балів	Підсумкова контрольна робота	Підсумкова оцінка з дисципліни
Мінімум	48	12	60
Максимум	80	20	100

7.2 Організація оцінювання:

Семестрова робота		Семестрова кількість балів	
		Min – 48 бали	Max – 80 балів
Аудиторна робота: усна доповідь на семінарі, доповнення, участь в дискусіях	До теми: 1-9 протягом семестру, згідно з графіком навчальних занять. У разі відсутності студента на занятті, теми необхідно відпрацювати в письмовому вигляді	«3» x 11 = 33	«5» x 11 = 55
Самостійна робота	До теми 4: Есе на тему: «Культура і релігія: формування понять "Божественного" і "диявольського"»	«7» x 1 = 7	«10» x 1 = 10

	До теми 8: Презентація самостійного дослідження. (Культура універсалізації, глобалізм, модернізм, пост-модерн та ін.: проблема Божественного і диявольського)	«8» x 1 = 8	«15» x 1 = 15
Підсумкова контрольна робота	До тем 1-9	«12» x 1 = 12	«20» x 1 = 20
Підсумкова оцінка з дисципліни		60	100

Критерії оцінювання:

1. Аудиторна робота:

Усна доповідь:

5 балів – студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу

4 бали - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу. Допускаються несуттєві неточності

3 бали – в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, не спирається на необхідну навчальну літературу, Має у відповіді суттєві неточності

2 бали – не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки у відповіді

Доповнення / участь в дискусіях:

3 бали – доповнення змістовне, ґрунтовне, конструктивно доповнює обговорення теми,

2 бали – доповнення змістовне

1 бал – доповнення містить інформацію, що суттєво не розширює дискусію

1. Самостійна робота (есе):

10-8 балів студент у повному обсязі володіє матеріалом, вільно та аргументовано його презентує, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість проведеного дослідження

7-6 балів - студент у достатньому обсязі володіє матеріалом, вільно його презентує, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження. Допускаються несуттєві неточності

5-4 балів - в цілому володіє матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну літературу, робота містить суттєві неточності

3-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

2. Самостійна робота (презентація самостійного дослідження)

15 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та

аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість здійсненого дослідження / підсумкової контрольної роботи

14-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / підсумкової контрольної роботи. Допускаються несуттєві неточності

10-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

3. Підсумкова контрольна робота:

20-15 балів студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст поставленого завдання, правильно інтерпретує отримані результати, використовує обов'язкову та додаткову літературу, демонструє самостійність, достовірність, незаангажованість здійсненого дослідження / підсумкової контрольної роботи

14-11 балів - студент у достатньому обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно його викладає, але може не вистачати аргументації в поясненнях, в основному розкриває зміст поставленого завдання, використовує обов'язкову літературу, демонструє самостійність та достовірність проведеного дослідження / підсумкової контрольної роботи. Допускаються несуттєві неточності

10-6 балів - в цілому володіє навчальним матеріалом, але не демонструє глибини знань, самостійності у вирішенні поставлених завдань, не спирається на необхідну навчальну літературу, робота містить суттєві неточності

5-0 балів - не в повному обсязі володіє матеріалом, фрагментарно та поверхово його викладає, недостатньо розкриває зміст поставлених питань. Має суттєві помилки в роботі. Демонструє не самостійність у виконанні завдань

7.3 Шкала відповідності:

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		лекції	Практичні	С/Р
Частина перша. Загальнотеоретичні засади концептів «добро» і «зло», «Божественне» і «диявольське»				
1	Тема 1. Концепти «добро» і «зло» («Божественне» і «диявольське»)		2	5
2	Тема 2. Процес формування уявлень та понять «добро» і «зло»		4	10
3	Тема 3. Проблеми добра і зла в культурі й нетрадиційних релігійних течіях		4	10
4	Тема 4. Інтерпретації понять «добро» і «зло» («Божественне» і «диявольське»)		4	15
Частина друга. Конкретні вияви і прояви концептів «добро» і «зло» в релігії й культурі.				
5	Тема 5. Трансценденталістський тип культури як вияв самодостатньої реальності		4	10
6	Тема 6. Трансцендентний тип культури: орієнтація на владу.		2	5
7	Тема 7. Сучасні інтерпретації добра і зла в філософії, культурі й релігії Самостійна робота. Презентація самостійного дослідження. (Культура універсалізації, глобалізм, модернізм, пост-модерн та ін.: проблема Божественного і диявольського)		6	7
8	Підсумкова контрольна робота		2	
	ВСЬОГО		28	62

Загальний обсяг 90 год., в тому числі:

Практичних занять – 28 год.

Самостійна робота – 62 год.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна: (базова)

1. Вихованець З.С. Модель соціальної відповідальності як форма взаємодії суспільства і держави / Вихованець З.С., Вісник Національного авіаційного університету. - Серія: Філософія. Культурологія. – Вип. 1(33). – К.: НАУ, 2021. – С. 40-44.

2. Гудінг, Д., Леннокс, Дж. Людина та її світогляд: для чого ми живемо, і яке наше місце у світі / Девід Гудінг, Джон Леннокс. [Груповий перекл. з рос. зі звіркою з англ. оригіналом під заг. ред. М.А. Жукалюка]. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2007. – Т. 1 – 416 с.

3. Гудінг, Д., Леннокс, Дж. Людина та її світогляд: у пошуках істини тареальності / Девід Гудінг, Джон Леннокс. [Груповий перекл. з рос. зі звіркою з англ. оригіналом під заг. ред. М.А. Жукалюка]. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2007. – Т. 2 – 376 с.

4. Гудінг, Д., Леннокс, Дж. Людина та її світогляд: у пошуках істини іреальності / Девід Гудінг, Джон Леннокс. [Груповий перекл. з рос. зі звіркою з англ. оригіналом під заг. ред. М.А. Жукалюка]. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2007. – Т. 3 – 480 с.

5. Дротянко, Л.Г. Комунікації в соціальних мережах і феномен мультикультуралізму./Л.Г.Дротянко //Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія. – Т.29 (№1). – 2019. – С.16 – 21.
6. Жиртуєва, Н.С. Компаративний аналіз містичних традицій Сходу та Заходу. / Н.С. Жиртуєва. // Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук/ Київський Національний Університет імені Тараса Шевченка, кафедра релігієзнавства. – Київ – 2009. – С. 8 – 89.
7. Конотоп. Л.Г. Самоідентифікація «Я»: філософські й релігійні обрії. -Вісник Національного авіаційного університету. – Серія:Філософія. Культурологія.- Вип. 1(34). –С. 12 – 16.
8. Конотоп Л.Г. Трансгуманізм у ракурсі філософської й релігійної антропології. Вісник Національного авіаційного університету . - Серія: Філософія. Культурологія. 2021. №1 (33). С. 21 – 26.
9. Конотоп Л.Г. Самоідентифікація «Я»: філософські й релігійні обрії. Вісник Національного авіаційного університету . Серія: Філософія. Культурологія. 2021. №2 (34). С. 12 – 16.
10. Кримський С.Б. Заклики духовності ХХІ століття: (з циклу щоріч. пам'ят. Лекцій ім. А. Оленської-Петришин, 2002р)/С.Б. Кримський. - К.: Вид. Дім "КМ Академія", 2003. - 32с.
11. Кримський, С.Б. Під сигнатурою Софії/С.Б.Кримський. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 367 с.

Додаткова:

12. Campbell, D. Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity. - Minneapolis: University of Minnesota Press, 1991. - 247 p.
13. Connolly, W. E. Identity / Difference: Democratic Negotiations of Political Paradox. - Ithaca, N. Y.: Cornell University Press, 1991. - P. 44—67.
14. Debate Noam Chomsky & Michel Foucault - On human nature [Subtitled]
15. Gauthier, Alain. Jean Baudrillard, une pensée singulière. — Lignes (éd.), Paris, 2008. – P.12 -14.
16. Genosko, Gary. Baudrillard and Signs. — L.: Routledge, 1994. – P.34 -54.
17. Huntington, S.P. The Clash of Civilizations and Remaking of the World Order. – Harvard University Press, 2001. – P.10 – 65.
18. Kristeva, J. Desire in language: A semiotic approach to lit. a. art / Ed. by Leon S. Roudiez.- New York: Columbia University Press, 1980. - 305 p.
19. Leonelli, L. La Séduction Baudrillard. — Paris: Ecole nationale supérieure des beaux-arts (éd.), 2007. – P.12 – 54.